

XITOIY VA MARKAZIY OSIYO DAVLATLARINING ENERGETIKA SOXASIDAGI MANFAATLARINI UYG‘UNLASHTIRISH IMKONIYATLARI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2023-21-623-630>

Nigmanov Azizbek Ulugbekovich

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti doktoranti

***Annotatsiya.** Maqolada Markaziy Osiyo va Xitoy Xalq Respublikasining energetika sohasidagi iqtisodiy va siyosiy hamkorliklari va Markaziy Osiyo davlatlarining bu jarayondagi yirik eksportor mamlakatlar sifatida Xitoy Xalq Respublikasining energetika iste'molidagi asosiy strategik hamkorligi ko'rib chiqilgan. Hamkorlik doirasidagi uchrashuvlar va imzolangan hujjatlar tahlili qilingan.*

***Kalit so'zlar:** Markaziy Osiyo, Xitoy Xalq Respublikasi, BMT, Shanxay Hamkorlik Tashkiloti, “Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining diplomatik aloqalar o'rnatilganining 30 yilligi munosabati bilan qo'shma bayonoti”, “Tashqi ishlar vazirlarining qo'shma bayonoti”, “Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari beshligi sammiti yakunlari bo'yicha “Yo'l xaritasi”, “Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Samarqand sammiti”da “Energetik xavfsizlikni ta'minlash to'g'risidagi bayonotlari”*

***Аннотация.** В статье рассматривается экономическое и политическое сотрудничество Центральной Азии и Китайской Народной Республики в области энергетики, а также основное стратегическое сотрудничество государств Центральной Азии в области энергопотребления Китайской Народной Республики как крупных стран-экспортеров в этом процессе. Были проведены встречи в рамках сотрудничества и проведен анализ подписанного документа.*

***Ключевые слова:** Центральная Азия, Китайская Народная Республика, ООН, Шанхайская организация сотрудничества, «совместное заявление глав государств Китая и Центральной Азии по случаю 30-летия установления дипломатических отношений», «совместное заявление министров иностранных дел», «Дорожная карта по итогам саммита пяти государств Китая и Центральной Азии», «Шанхайское сотрудничество Самаркандский саммит», «Организации заявления об обеспечении энергетической безопасности»*

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahnamoligida amalga oshirilayotgan tashqi siyosat zamirida xorijiy davlatlar bilan o'zaro manfaatli aloqalarni mustahkamlash mujassamdir. Buning samarasida keyingi besh yil davomida xalqaro maydonda mamlakatimizning ijobiy imiji shakllandi va mustahkamlandi. O'zbekiston global muammolarni hal etish bilan bog'liq

jarayonlarning bevosita ishtirokchisiga aylandi. Mintaqadagi eng yaqin qo‘shnilar bilan mustahkamlangan aloqalarni alohida yutuq deb hisoblash mumkin.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 19-sentabr kuni BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi mamlakatimiz mintaqaviy siyosatidagi muhim voqea bo‘ldi. Shunda davlatimiz rahbari: “Tinch, iqtisodiy farovon Markaziy Osiyo – bizning eng muhim maqsadimiz va asosiy vazifamizdir”, dedi¹.

Mintaqaning tranzit logistika salohiyatidan samarali foydalanish va transport infratuzilmasining jadal rivojlanishini ta‘minlash, Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni ta‘minlash maqsadida amaliy hamkorlikni chuqurlashtirish, davlat chegaralarini delimitatsiya va demarkatsiya qilish jarayonlarini yakunlash, davlat chegaralarini delimitatsiya qilish va demarkatsiya qilish, bu boradagi muammolarni hal etish tufayli mintaqada suvdan adolatli foydalanish, davlatlar o‘rtasidagi madaniy-gumanitar aloqalar va yaxshi qo‘shnichilik munosabatlarini mustahkamlash, Markaziy Osiyo xalqaro maydonda kuchli va raqobatbardosh o‘yinchinga aylantirildi. Mintaqaning ulkan salohiyati va sarmoyaviy jozibadorligi O‘zbekistonni xalqaro munosabatlarning muhim subyektiga aylantiradi.

Asrlar davomida Markaziy Osiyo davlatlari bilan Xitoy o‘rtasidagi aloqalar uzviy bog‘liq bo‘lib kelgan. Bu yil esa Xitoy bilan diplomatik aloqalar o‘rnatilganiga 31yil to‘ldi. Prezident Shavkat Mirziyoyev o‘z nutqida O‘zbekiston va Xitoy o‘rtasidagi strategik sheriklik dinamikasi va barqarorligini alohida ta‘kidlab, hamkorlik va hamkorlikning sakkizta ustuvor yo‘nalishini ilgari surdi.

Xitoyning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan hamkorligida erishgan yutuqlari haqida nafaqat aytib o‘tish, balki mavjud yutuqlar asosida yanada farovon kelajakni ta‘minlagan holda amaliy hamkorlikni barqaror va doimiy ravishda rivojlantirish muhim ahamiyatga egadir. 2022 yil boshida Xitoy Xalq Respublikasi Raisi va Markaziy Osiyoning beshta davlati rahbarlarining videosammiti, so‘ngra Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari tashqi ishlar vazirlarining uchrashuvi, Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi hamkorlik forumi, 2022 yil 15 – 16 sentabr kunlari Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga (ShHT) a‘zo davlat rahbarlarining Samarqandda bo‘lib o‘tgan “Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Samarqand sammiti” bo‘lib o‘tdi. Bu davr mobaynida tomonlar bir qator muhim hujjatlarni imzoladilar. Bular “Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining diplomatik aloqalar o‘rnatilganining 30 yilligi munosabati bilan qo‘shma bayonoti”, “Tashqi ishlar vazirlarining qo‘shma bayonoti”, “Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari beshligi sammiti yakunlari bo‘yicha “Yo‘l xaritasi”, “Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Samarqand sammiti”da “Energetik xavfsizlikni ta‘minlash to‘g‘risidagi bayonotlari”dir. Osiyo mamlakatlari”, ulanish va ma‘lumotlar xavfsizligi sohasida hamkorlikni chuqurlashtirish bo‘yicha tashabbuslarni birlashtiruvchi hujjatlar va boshqa hujjatlar.

¹ O‘zbekiston Prezidentining BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi haqida // <https://uza.uz/ru/posts/mirovye-smi-o-vystuplenii-prezidenta-uzbekistana-na-72-y-ses-22-09-2017>

2022-yil 25-yanvarda Xitoy Xalq Respublikasi Raisi Si Szinpin, Qozog‘iston Respublikasi Prezidenti K.K. Tokaev, Qirg‘iziston Respublikasi Prezidenti S.N. Japarov, Tojikiston Respublikasi Prezidenti E. Rahmon, Turkmaniston Prezidenti G.M. Berdimuhamedov va O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev diplomatik munosabatlar o‘rnatilganining 30 yilligi munosabati bilan “Markaziy Osiyo davlatlari – Xitoy” onlayn sammitini o‘tkazdi. Bu sammitda XXR va Markaziy Osiyo davlatlarining ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy hamkorliklari ko‘rib chiqilib, davlatlar o‘rtasidagi istiqbollik masalalar tahlil qilindi².

O‘tgan 30 yil davomida Markaziy Osiyo davlatlari bilan Xitoy o‘rtasidagi munosabatlar keskin rivojlanib borishi, o‘zaro strategik sheriklik darajasiga ko‘tarildi. Bu Markaziy Osiyo mamlakatlari v Xitoy Xalq Respublikasi taraqqiyoti va farovonligiga, mintaqada tinchlik va barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi. Shuningdek, o‘zaro hurmat va adolatga asoslangan, tenglik va o‘zaro manfaatli hamkorlik bilan olib borilayotgan davlatlararo munosabatlarning yangi bosqichi sifatida qarashimiz mumkindir. O‘zaro savdo va investitsiyalarning jadal va izchil rivojlanishi barcha Markaziy Osiyo davlatlari va Xitoyga ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini jadallashishiga turtki bermoqda.

Samarali hamkorlik va milliy rivojlanish strategiyalarini “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi bilan uyg‘unlashtirish va bog‘lash bo‘yicha faol sa’y-harakatlar, yirik qo‘shma loyihalar, xususan, Qozog‘iston-Xitoy neft quvuri, Turkmaniston-O‘zbekiston-Qozog‘iston-Xitoy gaz quvuri, "Pengsheng" Xitoy-O‘zbekiston sanoat parki, Xitoy -Qirg‘iziston- O‘zbekiston va Xitoy-Tojikiston-O‘zbekiston avtomobil yo‘llari Xitoy va Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiyotiga o‘zining sezirarli hissasini qo‘shib kelmoqdadir.

Savdo va investitsiya tartib-qoidalarini soddalashtirish uchun “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi Markaziy Osiyo davlatlari va XXRning milliy rivojlanish strategiyalarini uyg‘unlashtirishga olib keldi. O‘zaro investitsiya va savdo ko‘lamini kengaytirish, sanoat, energetika, qishloq xo‘jaligi va raqamli iqtisodiyot sohalarida hamkorlikni faollashtirish, shuningdek, ustuvor qo‘shma loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta‘minlash maqsadida hamkorlik bo‘yicha katta loyihalar amalga oshrib kelinmoqda.

Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari multimodal “yashil” va barqaror transport va energetik infratuzilmasini shakllantirish, yuklarni uzluksiz tashish, ishlab chiqarish va yetkazib berish zanjirlarining barqaror ishlashini ta‘minlash, Markaziy Osiyo mintaqasining Yevroosiyo tranziti markazi sifatidagi maqomini oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli loyihalarni amalga oshirib kelmoqda, hususan “Xitoy-Markaziy Osiyo-Xitoy” yo‘nalishi bo‘yicha temir yo‘l yuk tashish logistikasini faollashtirish bunga misol bo‘la oladi.

Yashil energiya, raqamli moliya, sun‘iy intellekt va qashshoqlikni qisqartirish sohasidagi hamkorlik faol kengayib bormoqda, “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi

² Xitoy va Markaziy Osiyo // http://russian.china.org.cn/china/txt/2022-01/26/content_78011134.htm

doirasida “Yashil taraqqiyot” hamkorlik dasturi amalga oshirilib kelmoqda. “Umumiy, ammo tabaqalashtirilgan mas’uliyat” tamoyiliga amal qilish, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish, atrof-muhit va bioxilma-xillikni muhofaza qilish bo‘yicha chora-tadbirlarni kuchaytirish, Raqamli ipak yo‘li va “Yashil” Ipak yo‘lini barpo etish manfaatlarida innovatsion, muvofiqlashtirilgan, “yashil”, ochiq va umumiy foydalanish mumkin bo‘lgan rivojlanish konsepsiyasi amalga oshirilmoqda.

Xitoy hozirgi kunda Markaziy Osiyo yo‘nalishidagi faollikni davom ettirmoqda. Shunga qaramay, ko‘pchilik uchun munosabatlarning ayrim sohalari - temir yo‘l logistikasi, qarz majburiyatlari, gaz ta‘minoti va infratuzilma loyihalari muammoli bo‘lib qolmoqda va vaqt o‘tishi bilan muammolar tobora kuchayib bormoqda.

Xitoy va Markaziy Osiyoning beshta davlati 30 yil davomida erishgan asosiy yutuqlari, birinchi navbatda, siyosiy o‘zaro ishonchning mustahkamlanishidir. Strategik sheriklik munosabatlarini yo‘lga qo‘yish orqali amaliy hamkorlik uchun mustahkam poydevor yaratildi.

Ikkinchidan, energetika, logistika va infratuzilma kabi sohalardagi yirik loyihalar savdo, sarmoya va mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish doirasidagi aloqalarni kuchaytirdi.

Uchinchidan, mamlakatlarimiz mintaqaviy xavfsizlikni birgalikda mustahkamlash, terrorizm, ekstremizm, transmilliy jinoyatchilikka qarshi kurashish, “rangli inqiloblar”ning paydo bo‘lishiga va boshqa tahdidlarga qarshi kurashmoqda. Umumiy maqsad uzoq muddatli mintaqaviy barqarorlikni ta‘minlashdir.

To‘rtinchidan, “xalq aloqalari” deb atalmish aloqalarning ko‘lami va soni yildan-yilga oshib bormoqda. Buning sharofati bilan gumanitar hamkorlik do‘stlikni mustahkamlash uchun samarali asosga aylanib, madaniyatlarning o‘zaro boyishiga, xalqlar o‘rtasidagi rishtalarning mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda.

Beshinchidan, tinch mintaqaviy taraqqiyot uchun shart-sharoit yaratilmoqda, ko‘p qirralilik himoya qilinmoqda va amalga qo‘llanilmoqda. Do‘stona maslahatlashuvlar orqali chegara masalalari hal qilinmoqda, bu esa noto‘g‘ri belgilanish tufayli yuzaga keladigan qarama-qarshilik va nizolarning oldini olishga yordam bermoqda.

2022 yilning 8 iyun kuni Qozog‘iston Respublikasi poytaxti Ostona shahrida Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari tashqi ishlar vazirlarining “Xitoy – Markaziy Osiyo” formatidagi uchinchi uchrashuvi bo‘lib o‘tdi, unda Xitoy Xalq Respublikasi Davlat kengashi a‘zosi, Xitoy Xalq Respublikasi tashqi ishlar vaziri Van I, Qozog‘iston Respublikasi Bosh vazirining o‘rinbosari – tashqi ishlar vaziri Muxtor Tleuberdi, Qirg‘iziston Respublikasi tashqi ishlar vaziri Jeenbek Kulubayev, Tojikiston Respublikasi transport vaziri Azim Ibrohim, Vazirlar Mahkamasi raisining o‘rinbosari Turkmaniston tashqi ishlar Rashid Meredov va O‘zbekiston Respublikasi tashqi ishlar vaziri vazifasini bajaruvchi Vladimir Norov (keyingi o‘rinlarda Tomonlar deb yuritiladi).

Tashqi ishlar vazirlari uchrashuv yakunida Siyosiy – diplomatik hamkorlik, Savdo-iqtisodiy va sarmoyaviy hamkorlik, Transport va logistika sohasidagi hamkorlik, Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi hamkorlik, Yuqori texnologiyalar sohasidagi hamkorlik, Turizm sohasidagi hamkorlik, Madaniy-gumanitar sohadagi hamkorlik, Sog‘liqni saqlash sohasidagi hamkorliklar doirasida qo‘shma bayonot berdilar. Savdo-iqtisodiy va sarmoyaviy hamkorlik doirasida quyidagi kelishuvga erishildi:

Birinchidan, Tomonlar o‘zaro tovar ayirboshlash hajmini oshirish, tovarlarni taqsimlash tarmog‘ini, chegara savdo markazlarini yaratish va elektron tijorat sohasida hamkorlikni rivojlantirish, “Xitoy-Markaziy Osiyo” transport yo‘lagining uzluksiz ishlashini ta‘minlash zarurligini;

Ikkinchidan, Tomonlar to‘siqsiz savdoni ta‘minlash va Markaziy Osiyo davlatlaridan tayyor mahsulotlarni yetkazib berish hajmini oshirish bo‘yicha maqsadli chora-tadbirlarni ko‘rishni nazarda tutuvchi “Xitoy – Markaziy Osiyo” yangi iqtisodiy muloqotining qo‘shma strategiyasini ishlab chiqish muhimligi ta‘kidlaydi. Xitoy, sanoat kooperatsiyasining umumiy maydonini shakllantirish va Xitoy texnologiyasi jalb qilgan holda mintaqa davlatlari tomonidan import qilinadigan mahsulotlarni ishlab chiqarishni mahalliyashtirish;

Uchinchidan, Tomonlar savdo, sanoatni rivojlantirish va sarmoyaviy faoliyat uchun ishonchli va barqaror energiya ta‘minoti zarurligini qayd etadi. Shu nuqtai nazardan, Tomonlar Xitoy-Turkmaniston gaz quvurining Markaziy Osiyo davlatlari hududi orqali o‘tadigan qismi alohida ahamiyatligini ta‘kidlab, ushbu quvurning to‘rtinchi liniyasini qurish orqali uning yanada rivojlanishini qo‘llab – quvvatlaydi;

To‘rtinchidan, Tomonlar Xitoy va Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘rtasida keng qamrovli savdo-iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish uchun foydali platforma bo‘lgan birinchi “Xitoy-Markaziy Osiyo” iqtisodiy va savdo hamkorligi forumining (2022 yil 17 yanvar) muvaffaqiyatli o‘tkazilishini yuqori baholaydi. Shuning dek birinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumi (2022 yil 24-26 mart) bo‘lib o‘tdgani va ularni kelgusida o‘tkazishni qo‘llab-quvvatlaydi;

Beshinchidan, Tomonlar Xitoy-Markaziy Osiyo sanoat va sarmoyaviy hamkorlik bo‘yicha birinchi forumni o‘tkazish tashabbusini olqishlaydi, bu esa mamlakatlarning qiyosiy ustunliklaridan to‘liq foydalanishga yordam beradi, qishloq xo‘jaligi, energetika, tog‘-kon sanoati, ishlab chiqarish va boshqa sohalardagi korxonalar uchun hamkorlik va yuqori texnologiya imkoniyatlarini ochib beradi;

Oltinchidan, Tomonlar barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta‘minlash uchun sanoat kooperatsiyasi, oziq-ovqat xavfsizligi, qayta tiklanuvchi energiya manbalari va raqamli iqtisodiyot sohalarida hamkorlikni faollashtirishdan manfaatdor ekanliklarini bildirildi;

Yettinchidan, Tomonlar Markaziy Osiyo sanoat kooperatsiyasi xalqaro markazi, O‘zbekiston-Tojikiston va O‘zbekiston-Afg‘oniston chegarasidagi savdo zonalari va logistika markazlari, Qirg‘iziston-Qozog‘iston chegarasidagi sanoat savdo-logistika

majmuasi va “Xorgos” chegara bo‘yicha xalqaro hamkorlik markazi kabi xalqaro va mintaqaviy savdo-logistika loyihalarini birgalikda ishlab chiqish va faoliyatida faol ishtirok etish muhimligini qayd etdi;

Sakkizinchidan, Tomonlar Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi o‘zaro savdo hajmini oshirishga yordam beradigan mavjud mexanizmlarni ishlab chiqish va yangi samarali mexanizmlarni yaratish tarafdori, shuningdek, savdo masalalari bo‘yicha yagona axborot tizimini yaratish imkoniyatlarini o‘rganishga tayyorligini;

To‘qqizinchidan, Xitoy tomoni mintaqa davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda davom etish va qo‘shma loyihalarni amalga oshirish masalalarini ko‘rib chiqishga tayyorligini;

O‘ninchidan, Tomonlar “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi va Markaziy Osiyo davlatlarining milliy strategiyalarini, jumladan, “Ipak yo‘lini qayta tiklash” strategiyasini uyg‘unlashtirish doirasida Xitoy va Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirishni muhim deb hisoblashini bayonotda ta’kidlab o‘tdilar.

2022 yil 15 – 16 sentabr kunlari Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga (ShHT) a’zo davlat rahbarlarining Samarqandda bo‘lib o‘tgan “Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Samarqand sammiti”ning Xalqaro energiya xavfsizligi bo‘yicha Shanxay hamkorlik tashkilotiga a’zo davlatlar rahbarlari kengashi bayonoti Markaziy Osiyo va Xitoy energetik munosabatlarining yanada uyg‘unlashuviga olib keldi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining 2030 yilgacha “Barqaror rivojlanish maqsadlari”ning³ 7 – maqdasida “Qimmat bo‘lmagan va sof energiya. Hamma uchun arzon, ishonchli, barqaror va zamonaviy energiyadan foydalanishni ta’minlash” doirasida, Shanxay Hamkorlik Tashkiloti “...har bir insonga ishonchli, barqaror va zamonaviy energiya manbalaridan foydalanish imkoniyatini ta’minlash zarurligini” o‘z bayyonomasida ta’kidlab o‘tdi.

Bayonnoma doirasida energetika xavfsizligiga erishishni iqtisodiy taraqqiyot, ijtimoiy barqarorlik, milliy xavfsizlik va dunyoning barcha mamlakatlari farovonligini oshirishning muhim asosi sifatida ko‘rilib, barcha davlatlar va ularning xalqlarini energetika sanoati xizmatlaridan foydalanishga, energiya xavfsizligiga bo‘lgan huquqini hurmat qilish va kafolatlash zarurligini ta’kidlab o‘tildi. Xitoy Xalq Respublikasining global rivojlanish va global xavfsizlik bo‘yicha tashabbuslarini qayd etilib, 2021 yilda ShHTga a’zo davlatlar energetika vazirlari yig‘ilishi mexanizmini yaratish to‘g‘risidagi qarori ijobiy baholandi Energetika xavfsizligini birgalikda ta’minlash maqsadida ShHT doirasida hamkorlikni rivojlantirish kelishib olinda va Xalqaro energetika xavfsizligi sohasidagi murakkab vaziyat, iqlim o‘zgarishi va COVID-19 pandemiyasi oqibatlari fonida mintaqaviy inqirozlar va bir tomonlama cheklovchi choralar butun dunyo bo‘ylab energiya resurslariga bo‘lgan

³ 7-maqsad: hamma uchun arzon, ishonchli, barqaror va zamonaviy energiyadan universal foydalanishni ta’minlash // <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/energy/>

talab va taklif o‘rtasidagi muvozanatni o‘zgartirayotgani, energiya resurslariga bo‘lgan talab va taklif o‘rtasidagi energiya ta‘minoti zanjiri muvozanatni buzayotgani, bu energiya bozorlarida keskin tebranishlarga va energiya narxining sezilarli o‘shishiga olib kelayotgani bayon qilindi. Bayonot doirasida bunday muammolarga yechimlar ham taklif qilingan bo‘lib⁴:

Birinchidan, Toza energiya bozorini rag‘batlantirish va uglerod neytralligiga erishish bo‘yicha global sa‘y-harakatlarga hissa qo‘shish uchun ShHTga a‘zo davlatlar kam uglerodli, xavfsiz va samarali energiya tizimini shakllantirishni, shuningdek energiya tashuvchilar va energiya manbalarini diversifikatsiya qilishni va har bir davlatning sharoiti va xususiyatlarini hisobga olgan holda, qazib olinadigan yoqilg‘i va toza energiya manbalarining umumiy va bir-birini to‘ldiruvchi afzalliklaridan foydalanish va va shu munosabat bilan neft va gaz yetkazib beruvchi va eksport qiluvchi yetakchi mamlakatlar tomonidan qazib olinadigan yoqilg‘ilarni qidirish va qazib olishga investitsiyalar hajmini ko‘paytirish muhimligi;

Ikkinchidan, ShHTga a‘zo mamlakatlar ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish, eksport salohiyatidan samarali foydalanish uchun jahon neft va gaz, elektr energiyasi yetkazib berishni ko‘paytirish, energetika tarmog‘ining xavfsizligi va barqarorligini ta‘minlash, toza va kam uglerodli energiya manbalaridan barqaror foydalanish zarurligi;

Uchinchidan, ShHTga a‘zo mamlakatlar dunyo davlatlarini birgalikda ochiq, shaffof va samarali xalqaro energiya bozorini yaratishga, savdo to‘siqlarini kamaytirishga, energiya resurslarining jahon narxlarida haddan tashqari o‘zgaruvchanlikka yo‘l qo‘ymaslikka, sog‘lom, barqaror va barqaror xalqaro energiya bozorini saqlashkerakligi;

To‘rtinchidan, ShHTga a‘zo mamlakatlar global energetik ishlab chiqarish qiymat zanjirining uzluksiz ishlashini ta‘minlash maqsadida energiya resurslarini tashishning xalqaro kanallari xavfsizligi va barqarorligini kafolatlash uchun yetkazib beruvchi davlatlar, tranzit mamlakatlar va iste‘molchi davlatlar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni kuchaytirish tarafdori ehanligi;

Beshinchidan, ShHTga a‘zo mamlakatlar energiya infratuzilmasi ob‘ektlarining xavfsiz va ishonchli ishlashi, shu jumladan qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish uchun zarur shart-sharoitlarda energiyani o‘zgartirish va energiya xavfsizligiga kompleks va tartibli yondashish zarurligini ta‘kidlab, Istiqbolli yo‘nalish sifatida shamol energetikasi, quyosh energetikasi, gidroenergetika, atom energetikasi, bioenergetika, vodorod energetikasi, energiya saqlash texnologiyalarini muvofiqlashtirilgan rivojlantirishni ko‘rib chiqayotganini, yangi energiya ulushi asta-sekin o‘sib borayotgan moslashtirilgan energiya tizimini qurish alohida ahamiyatga ega ekanligini;

⁴ Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga a‘zo davlatlar Davlat rahbarlari kengashining Xalqaro energiya xavfsizligi bo‘yicha bayoti // <http://rus.sectesco.org/documents/>

Oltinchidan, ShHTga a'zo mamlakatlar texnologik betaraflik tamoyili asosida energetika sohasidagi ilmiy va texnik innovatsiyalar sohasida hamkorlikni yo'lga qo'yishni qo'llab-quvvatlashi. energetika sanoatida turli xil toza va kam uglerodli texnologiyalarni ishlab chiqish va qo'llash, shu jumladan energiya transformatsiyasi jarayonida qazib olinadigan yoqilg'idan toza va yuqori samarali foydalanish tarafdori ekanligi, texnik to'siqlarni kamaytirish, texnologiyalarni berish va almashishni kengaytirish, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanadigan energiya manbalari geografiyasini kengaytirish, toza energiyadan foydalanish darajasini oshirish, zamonaviy energetika sanoatini rivojlantirishga ko'maklashish muhim ahamiyatga ega ekanligini;

Yettinchidan, energetika siyosatini muvofiqlashtirishni kuchaytirish, energiya resurslarini boshqarishning adolatli va muvozanatli global tizimini birgalikda shakllantirish, shu jumladan muhtoj va rivojlanayotgan davlatlarga texnologiyalardan foydalanish kabi shakllarda zarur yordam va gumanitar yordam ko'rsatishni moliyalashtirish, ushbu davlatlar uchun energiyadan foydalanish imkoniyatini berish va arzonligini ta'minlash uchun imkoniyatlarni yaratish kerak ekanligi 2022 yil 15-16 sentabr kunlaridagi “Shanxay Hamkorlik Tashkilotining Samarqand sammiti”ning Xalqaro energiya xavfsizligi bo'yicha Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar rahbarlari kengashi bayonotida ta'kidlab o'tilgan o'tilgan.

Yuqoridagi bayyonnoma Xitoy va Markaziy Osiyo davlatlarining energetika sohasidagi manfaatlarini uyg'unlashuvining yuqori darajada ekanligidan dalolat beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Prezidentining BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi haqida // <https://uza.uz/ru/posts/mirovye-smi-o-vystuplenii-prezidenta-uzbekistana-na-72-y-ses-22-09-2017>
2. Xitoy va Markaziy Osiyo // http://russian.china.org.cn/china/txt/2022-01/26/content_78011134.htm
3. 7-maqсад: hamma uchun arzon, ishonchli, barqaror va zamonaviy energiyadan universal foydalanishni ta'minlash // <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/energy/>
4. Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga a'zo davlatlar Davlat rahbarlari kengashining Xalqaro energiya xavfsizligi bo'yicha bayoti // <http://rus.sectesco.org/documents/>